

mız, əski ənənələrdən imtina edib yenilikləri cəmiyyətimizə tətbiq etməyimiz üçün "Molla Nəsrəddin" in iş təcrübəsi çox faydalıdır. "Molla Nəsrəddin" in fərdlərdən şəxsiyyət yetişdirmək, ayrı-ayrı sıradan insanlardan vətəndaş hazırlamaq gücü, təcrübəsi bu gün bizlər üçün örnekdir. Ümumi götürdükdə, "Molla Nəsrəddin" həyatımızın müxtəlif sahələrinə işıq salan dəyərli bir jurnaldır. "Molla Nəsrəddin" o dövrdə Azərbaycan xalqının müterəqqi qüvvələrini, demokratik düşüncəli insanların öz ətrafına cəm edə bilmişdi. Cəlil Məmmədquluzadə kimi açıq fikirlər

rəddin" yolunu davam etdirib. Bununla onlar həm "Molla Nəsrəddin" satira məktəbini, həm də satirik jurnalistika məktəbini formalaşdırıblar. Bu jurnalda yalnız satirik mövzular deyil, eyni zamanda siyasi müstəqillik, dövlət müstəqilliyi məsələləri də çoxplanlı şəkildə işlənib. Birinci sualda adlarını sadaladığım müəlliflər "Molla Nəsrəddin" də çalışmaqla Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına müsbət təsir göstərirlər. Həmin müəlliflər özləri yalnız jurnalist və publisist kimi formalaşmayıblar. Onlar dramaturq, nasir, ədəbiyyat tənqidçisi, fikir nəzəriyyəçisi, məfkurə sahibi kimi də tanınıblar. Bu adamların fəaliyyəti sonda Azərbaycan teatrının formalaşmasına, yaranmasına gətirib çıxarıb. Təkcə Mirzə Cəlilin "Ölülər" pyesi yalnız Azərbaycanda deyil, eləcə də bir sıra ölkələrdə anlaşıqla qarşılanan səhnə əsəri olub. Yaxud onun "Anamın kitabı" əsəri o dövrdə olduğu kimi indinin özündə də Azərbaycanın xarici siyasət mənzərəsini, qonşu dövlətlərlə münasibətləri ortaya qoyub. Həmin adamların əsərləri kino sənətimizin inkişafına da müsbət töhfələr verib. "Molla Nəsrəddin" in və oradakı bütün müəlliflərin

tanınırdı. Hətta son tədqiqatlar təsdiq edir ki, "Molla Nəsrəddin" jurnalı Avropa ölkələrinə, Amerikaya kimi gedib çatıb. Bu faktı jurnalın nüsxələrini əldə edən tədqiqatçılar təsdiq ediblər. Bəzi hallarda isə jurnalın hansısa nüsxəsi xarici ölkələrə gedib çıxmasa da "Molla Nəsrəddin" haqqında orada tədqiqat əsərləri yazılıb. Bunun özü də bizim üçün çox qiymətli. Misal üçün, İngiltərə və Amerikadan olan məşhur şərqşünaslar "Molla Nəsrəddin" barədə tədqiqatlar aparıblar. Bizim üçün ən qiymətli məqam həm də budur ki, "Molla Nəsrəddin" bütün yayım coğrafiyasında Azərbaycanı, Azərbaycan idealını, Azərbaycan insanını təbliğ edib. Bütün ağrı-acıları, tarixi yaddaş dəyərləri, mədəni quruculuq işləri, müasirliyi ilə Azərbaycan insanı dünyaya təqdim olunub.

- "Molla Nəsrəddin" in öz zamanında uzunömürlü və populyar olmasına səbəb kimi onun obyektiv, qərəzsiz mövqe nümayiş etdirməsini qeyd etdiniz. Çarizm və sovet hökumətinin senzuraüstünlük verdiyi cəmiyyətdə jurnal buna necə nail olurdu?

- Sovet hökuməti qurulanda Nəriman Nərimanovun təklidi ilə jurnal Şimali Azərbaycana gəldi, burada fəaliyyətini davam etdirdi. Jurnal Mirzə Cəlilin deyil, redaksiya heyətinin adı ilə nəşr olunanda belə, öz ənənəsini qoruyub saxlaya bilib. İstər çar, istərsə də sovetlər dövrünün senzuralı cəmiyyətlərində jurnal heç bir halda tənqid ruhunu azaltmayıb. Sovet hakimiyyətinin ilk illərində korperasiya, kolxozsovxoz quruculuğu, kollektivləşmə siyasəti ilə bağlı çox ciddi əyintilərin olduğu "Molla Nəsrəddin" in səhifələrində öz əksini tapırdı. Yeni ideologiyaların gerçək həyatla uyğun gəlmədiyi obyektiv şəkildə problem kimi ortaya qoyulur, tənqid olunurdu. Jurnalın fəaliyyəti üçün bu, çox ciddi məsələdir. Bu mənada mən çox istərdim ki, oxucularımız "Molla Nəsrəddin" in bütün saylarının toplanaraq müasir əlifba ilə çap olunan 8 cildlik kitabla yaxından tanış olsunlar. Ümummilli lider Heydər Əliyevin sağlığında verdiyi göstərişə uyğun olaraq həmin cildlərin 3-ü, Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən isə digər cildlər də çap olunub. Həmin 8 cildlik bütövlükdə mətbuatın və jurnalistikanın tarixini öyrənmək üçün deyil, həm də bugünkü Azərbaycan cəmiyyətinin tarixi köklərinə qayıtmaq, özünü yenidən dərk etmək, irs-varislik əlaqəsini qurmaq, müasir dövrdə milli-mənəvi inkişafımızın daha da inkişafının koordinatlarını müəyyənləşdirmək baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir.

- Jurnalın nəşr tarixinin üstündən 110 ilə yaxın vaxt ötməsinə baxmayaraq "Molla Nəsrəddin" in toxunduğu mövzular bu gün də öz aktuallığını itirməyib. Sizcə, bunun səbəbi nədədir?

- Tədqiqatçılarımız bu sualı cavablandırarkən qeyd edirlər ki, kaş o dövrdə həmin problemlər olmayaydı, satiriklərimiz də onlar barəsində yazmayaydı. Ancaq nə vaxta qədər ki, milli yaşayış tərzimizdə, ictimai-mədəni mühitimizdə, gerçək həyatımızda, düşüncələrimizdə, vətəndaş həmrəyliyi məsələsində problemlərimiz olacaq, o zamana kimi də "Molla Nəsrəddin" in toxunduğu mövzular aktuallığını itirməyəcək. Problemlərin olduğu yerdə sağlamlıq, satirik tənqid vacibdir və bu, inkişafa, islah olunmağa xidmət edir. Nə qədər ki, islahat ehtiyacımız olacaq, o qədər də islahedicilərə ehtiyacımız olacaq. Ancaq bu zaman islahediciliyin özündə də qüsurlu olmamalıdır. Tarixi təcrübə əsasında daha təkmil, mükəmməl islahedicilik olmalıdır. Müasir vasitələrlə təchiz edilib gerçəkliyimizi düzəltməyi bacarmalıyıq. Çox təəssüf ki, cəmiyyət həyatı hər zaman birmənəli, arzulanmayan səviyyədə olmur. Dayanmadan axında olan bu zamanda islahat olunmaya, düzəlişə daim ehtiyac var. Bu ehtiyacın ödənməsi üçün də sağlamlıq tənqid, satira xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Rufik İSMAYILOV

"Milli varlığımızın ensiklopedik salnaməsi"

Şamil Vəliyev: "Molla Nəsrəddin" jurnalı xalqımızın ictimai-siyasi dünyagörüşünün formalaşmasında müstəsna rol oynayıb"

Aprelin 7-də Azərbaycan dilində nəşr olunan satirik və populyar jurnal "Molla Nəsrəddin" in ilk sayının işıq üzünə gəlməsinin 109 ildə tamam olub. 1906-cı ildə Tiflisdə çap olunan jurnal müəyyən fasilələrlə 25 il öz mövcudluğunu qoruyub saxlaya bilib. Jurnal 1906-1918-ci illərdə Tiflisdə, 1921-ci ildə Təbrizdə, 1922-1931-ci illərdə Bakıda nəşr edilib. Redaktoru və müəllifi Cəlil Məmmədquluzadə olan jurnalın ümumilikdə 748 nömrəsi işıq üzünə gəlib ki, onun da 340-ı Tiflisdə, 8-i Təbrizdə, 400-ü Bakıda nəşr olunub. "Molla Nəsrəddin" in Azərbaycan xalqının taleyində oynadığı rol, ictimailəşdirdiyi mövzular, jurnalın qısa zamanında şöhrət qazanması, Azərbaycanın o dövrdəki mətbu orqanlarına nisbətən daha uzunömürlü olması və digər məsələlərlə bağlı "Kaspi" nin suallarını Bakı Dövlət Universiteti (BDU) Jurnalistika fakültəsinin dekani, professor Şamil Vəliyev cavablandırır.

- Şamil müəllim, "Molla Nəsrəddin" jurnalı Azərbaycan xalqının taleyində hansı rol oynayıb?

- "Molla Nəsrəddin" bizim milli varlığımızın ensiklopedik salnaməsidir. Ona görə də millət, xalq olaraq, elmi fikir adamları olaraq zaman-zaman "Molla Nəsrəddin"ə müraciət etmişik. Jurnalın nəşrindən bu günə kimi keçən 109 il tarixində "Molla Nəsrəddin"ə müxtəlif metodoloji yanaşmalarla qiymət verməyə çalışmışıq. Demokratik Cümhuriyyət, sovetlər və indiki müstəqillik dövrlərində milli-mənəvi, ictimai yaşayış ehtiyaclarımızı ödədiyi üçün "Molla Nəsrəddin" daim diqqət mərkəzimizdə olub. Hər dəfə bu jurnalın müraciət etdikcə, görünməyən bir çox tərəfləri aydınlaşdırmaq imkanı qazanırıq. Bizim mənəviyyat gücümüzün daha da artmasına səbəb olur. "Molla Nəsrəddin" yarandığı gündən Azərbaycan dilinin mühafizəsində, onun təbliğində xüsusi rol oynayıb. İctimai-mədəni həyatımızın təkmilləşməsinə, islahatların aparılmasına və daha müterəqqi üsullarla həyata keçirilməsinə səbəb olub. XX əsrin əvvəllərində nəşr olunan "Molla Nəsrəddin" jurnalı eyni zamanda xalqımızın ictimai-siyasi dünyagörüşünün formalaşmasında müstəsna rol oynayıb. İslahatçı, təkənverici, təsiredici mövqe tutub. Bizim köhnə dünyadan qopmağı-

ziyalı bu jurnalın başında dayanaraq, azadlıq dostları Ömər Faiq Nemanzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Əbdərrəhim bəy Haqverdiyev, Əli Nəzmi, Əliqulu Qəmküsar, Məmməd Səid Ordubadi, Mirzəli Möcüz Şəbüstəri və digər şair, yazıçı və jurnalistləri, o cümlədən, Oskar Şmerlinq, İozef Rotter, Əzim Əzimzadə kimi rəssamları ətrafına toplamışdı. Böyük bir ziyalı kütləsinin çalışdığı "Molla Nəsrəddin" baltanı kökündən vuran, əski ənənələrdən bizi gülə-gülsə ayıran, dəyərli, sağlam ənənələr əsasında yenilikləri formalaşdıraraq jurnalı çevirmişdi. Elə bunun nəticəsi idi ki, cəmi 4 nömrədən sonra bu jurnal haqqında müxtəlif ədəbi-tənqidi, elmi yazılar dərc olunmağa başlamışdı. İlk dəfə olaraq, Əli bəy Hüseynzadə öz yazılarında qeyd edirdi ki, "Molla Nəsrəddin" həyatımızın gerçək aynasıdır və bu jurnal bizə həqiqətləri göz yaşları içərisində gülüş nümayiş etdirir. Bu fikir "Molla Nəsrəddin" in fəaliyyətinə verilən yüksək qiymətdir və onun xalqımızın həyatında oynadığı rol aydın təsvir edir.

- Böyük ədəb Həsən bəy Zərdabının nəşr etdirdiyi və bununla da milli mətbuatın əsasını qoyduğu "Əkinçi" qəzeti fəaliyyətini dayandırdıqdan sonra onun yolunu davam etdirən bir sıra mətbu orqanlar işıq üzünə gördü. Bəs, "Molla Nəsrəddin" in yolunu davam etdirən jurnal və ya qəzetlər olubmu?

- XX əsrin əvvəllərindən etibarən düz 25 il nəşr olunan "Molla Nəsrəddin" in təsiri altında "Arı", "Bəhlül", "Zənbur", "Lək-lək", "Məzəli", "Kəlniyət", "Şeypur", "Mirat", "An", "Tuti", "Babayi-Əmir", "Tartan-Partan", "Məşəl" kimi Azərbaycan dilində satirik jurnallar nəşr olunub. Eyni zamanda bu dövrdə Bakıda rus dilində "Cigit", "Vay-vay", "Bakinskoe qore", "Biç", "Adskaya poçta", "Bakinskiye strel", "Baraban" kimi satirik jurnallar da dərc olunub. Hətta sovet hakimiyyəti illərində "Kırpi" kimi orqan da "Molla Nəsrəddin" in yolunu davam etdirib.

əsas xidməti milləti özünə tanımaq olub. "Molla Nəsrəddin" millətin özünü dərk, özünü tənqid, özünü təşkil, özünü təsdiq ideallarına xidmət edib. "Molla Nəsrəddin" in zamanında və sonra dərc olunan bir sıra jurnallar da onun yolunu davam etdirərək tədrisən bu ideallara sadıq qalıblar.

- "Molla Nəsrəddin" in təsiri altında nəşr olunan jurnallara baxsaq görərik ki, onların heç biri Mirzə Cəlilin rəhbərlik etdiyi jurnal qədər uzunömürlü olmayıb, ölkə daxilində və xaricdə şöhrət qazanmayıb. Bu mənada "Molla Nəsrəddin" i digərlərindən fərqləndirən səbəb nə idi?

- Bunun bir çox səbəbləri var. Ancaq əsas səbəb "Molla Nəsrəddin" in gerçəkçi, realist olması idi. Baş verən hadisəyə, mövcud fakt və problemlərə obyektiv yanaşması idi. Dövrün mətbuatı kontekstində təhlil edəndə də "Molla Nəsrəddin" in gerçəkçi, indiki terminlərlə desək, qərəzsiz olması son dərəcə əhəmiyyətlidir. Jurnal baş verən proseslərə ədalətli yanaşma ortaya qoyurdu. Buna görə də "Molla Nəsrəddin" yalnız Azərbaycanda, Qafqazda deyil, Volqaboyunda, Krimda, Orta Asiya ölkələrində, Türkiyə və İranda